

30.9.2020

Lausunto yritysvastuulakia koskevasta oikeudellisesta selvityksestä

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/16185/2020

Tausta

Työ- ja elinkeinoministeriö on tilannut Ernst & Young Oy:ltä pääministeri Marinin hallitusohjelmaan ja toimintasuunnitelmaan sisältyvän oikeudellisen selvityksen yritysvastuulaista. Selvityksessä tarkastellaan, millainen voisi olla yrityksille asetettava kansainvälisiin vastuullisen liiketoiminnan standardeihin pohjautuva ihmisoikeudet ja ympäristön kattava asianmukaisen huolellisuuden velvoite. Selvityksessä tarkastellaan myös, millaisia asianmukaisen huolellisuuden velvoitteita on olemassa kansallisesti ja muissa valtioissa sekä millaisia velvoitteita on vireillä muissa valtioissa ja EU-tasolla.

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti selvitykselle ohjausryhmän, jossa oli mukana oikeusministeriö, ympäristöministeriö, ulkoministeriö sekä valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosasto. Selvityksen neuvoo-antavana elimenä toimi yhteiskunta- ja yritysvastuun neuvottelukunta. Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö piti 19.5.2020 virtuaalisen sidosryhmäkuulemisen, jossa käytiin läpi selvityksen tavoitteita sekä sidosryhmien näkemyksiä selvitysluonnoksesta. Työ- ja elinkeinoministeriö pyytää 30.9.2020 mennessä lausuntoja lopullisen oikeudellisen selvityksen sisällöstä.

Teknologiateollisuuden lausunto

Mitkä ovat kannaltanne selvityksen keskeisimmät näkökulmat?

Teknologiateollisuus ry pitää yritysvastuuta tärkeänä ja ajankohtaisena aiheena sekä kiittää mahdollisuudesta lausua yritysvastuulakia koskevasta oikeudellisesta selvityksestä.

Teknologiateollisuudelle vastuullisuus on osa jokapäiväistä toimintaa. Haluamme luoda arvoa vastuullisuudesta huolehtien. Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen ovat aikamme suurimpia uhkia. Teknologiateollisuudessa teemme jäsenyritystemme kanssa aktiivisesti töitä torjuaksemme ilmastonmuutosta ja ehkäistäksemme luonnon monimuotoisuuden heikkenemistä. Pelkät ympäristöarvot eivät kuitenkaan riitä. Vastuullisuus niin henkilöstöstä kuin yhteiskuntaakin kohtaan on entistä tärkeämpää. Yrityksissä on oltava koko yritysvastuun kokonaisuus kunnossa. Nyt tehty selvitys nostaa esille tärkeän aiheen ja on hyvä, että etsitään parhaita keinoja edistää vastuullisuutta. Kuten tarkasteltavana olevasta selvityksestäkin käy ilmi, yritysvastuukysymykset ovat lähtökohtaisesti globaaleja kysymyksiä. On selvää, että tällöin vain globaalien tason ratkaisu voi olla toimiva vaihtoehto.

Oliko jotain, mitä olisitte toivoneet käsiteltäväksi enemmän?

Teknolohiateollisuus pitää tärkeänä sitä, että selvityksessä on tuotu esille vaihtoehtoisia vastuullisuuden edistämiskeinoja. Selvityksessä vapaaehtoisuuteen perustuvat vastuullisuusinstrumentit jätetään kuitenkin käsittelemättä itsenäisenä vaihtoehtona, ja ne tuodaan esille lähinnä tarkastelussa olevaa sääntelykysymystä täydentävänä elementtinä. Teknolohiateollisuus pitää tätä selvityksen yhtenä puutteena. Yrityksissä on jo tällä hetkellä käytössä paljon vastuullisuutta koskevaa itsesääntelyä ja erilaisia vapaaehtoisuuteen pohjautuvia mittareita, ja suomalaiset yritykset ovat vastuullisuusasioissa maailman kärkeä. Usea suomalainen yritys on valittu maailman vastuullisimpien yritysten Global 100 -listalle. Listan yrityksiä arvioidaan erilaisilla ympäristövastuun, sosiaalisen vastuun ja hyvän hallinnon mittareilla. Itsesääntelyinstrumenttien etuna on muun muassa se, että niillä voidaan puuttua joustavasti hyvin erilaisiin tilanteisiin, joita lainsäädännössä ei välttämättä ole voitu huomioida. Itsesääntelymekanismeja olisi mahdollista kehittää edelleen vastaamaan yhä paremmin yritysvastuun edistämistarpeisiin, mutta tämä näkökulma jäi selvityksessä hyvin vähälle huomiolle.

Tarkasteltavana olevassa oikeudellisessa selvityksessä tuodaan esille myös Euroopan komission tilaama asianmukaista huolellisuutta koskeva selvitys, joka julkaistiin alkuvuonna 2020. Selvityksen perusteella on aloitettu EU:ssa yritys vastuusääntelyn valmistelu varsin pikaisella aikataululla – sääntelyä on alustavasti luvattu jo vuonna 2021. Kun yritys vastuusäätöiden edistämiseksi on valmisteilla sääntelyä unionitasolla, ei ole tarkoituksenmukaista laatia samanaikaisesti kansallista sääntelyä. EU-tasolla vastuullisuus kysymyksiin haetaan ratkaisuja myös useilla muilla sääntelyaloitteilla tai jo annetulla sääntelyllä, kuten varsin tuoreella taksonomia-asetuksella. EU-tasolla edistettävät sääntelytoimenpiteet jäivät selvityksessä myös liian vähälle huomiolle.

Mahdollisen lain soveltamisalaa selvityksessä käsitellään vain hyvin ohuella. Siinä ei varsinaisesti oteta kantaa siihen, minkä kokoiset yritykset ja millä perusteella kuuluisivat mahdollisten velvoitteiden piiriin. Pk-yritysten asema mahdollisten velvoitteiden osalta jää myös käsittelemättä, vaikka hallitusohjelmassa on erikseen maininta tämän näkökulman huomioimisesta selvityksessä.

Selvityksessä on hahmoteltu sitä, miten voitaisiin säätää ihmisoikeus- ja ympäristöasiat kattavasta asianmukaisen huolellisuuden velvoitteesta yrityksille. Selvityksessä jää kuitenkin pitkälti auki, onko kansallisella lailla edes mahdollista säätää yrityksen vastaavan alihankintaketjussaan tapahtuneista ympäristövelvoitteiden ja sosiaalisten velvoitteiden rikkomisesta. Mahdolliseen kansalliseen lakiin liittyisi toimeenpano-ongelmia kolmansissa maissa. Tätä kysymystä selvityksessä ei tarkasteltu juuri lainkaan.

Vastuukysymysten keskiössä olevien ihmisoikeus- ja ympäristöasioiden määrittämiseksi selvityksessä on haettu taustaa lukuisista erilaisista jo olemassa olevista määrittelmistä, mutta varsinaista ehdotusta määrittelmiksi selvitys ei sisällä. Suojeltavia oikeushyviä on vaikea määrittellä niin yksiselitteisesti ja tarkkarajaisesti, että rikkomusten valvonta ja sanktiointi

olisi mahdollista. Samoin asianmukaisen huolellisuuden määrittelemisen oikeusvarmuuden edellyttämällä tarkkuudella on erittäin hankalaa.

Selvityksessä mahdollisen lain valvonta- ja sanktiokysymykset jäävät myös pitkälti auki. Siinä todetaan, että valvonta voidaan jättää yritysten sidosryhmille tai antaa viranomaisten tehtäväksi. Selvityksenkin mukaan sopivan valvovan viranomaisen löytäminen saattaa kuitenkin osoittautua varsin haasteelliseksi, ja lisäksi viranomaisten toimivaltuudet tulisi kyetä määrittelemään tarkkarajaisesti. Mahdollisuus aktiiviseen yrityksen huolellisuuteen liittyvään valvontaan kansallisen lain lähtökohdista herättää lähinnä kysymyksiä.

Mitä olisi huomioitava mahdollisen lainsäädännön vaikutusarvioinnissa?

Näkemyksemme mukaan kansainvälisten toimitusketjujen ongelmiin tulisi ensisijaisesti hakea globaalia ratkaisua ja huomioida erilaisten itsesääntelyinstrumenttien mahdollisuudet. Useiden eri kansallisten ja EU-tason säädösten kokoelma ei ole omiaan edistämään ihmisoikeuksien ja ympäristön suojelua parhaalla mahdollisella tavalla. Yksittäisen valtion kansallinen yritys vastuulaki saattaa pahimmillaan vaikeuttaa vastuullisuuskysymykset toiminnassaan vakavasti ottavan yrityksen toimintaa kansainvälisillä markkinoilla. Mahdollisen lainsäädännön vaikutusarvioinnissa olisi näin ollen erittäin tärkeitä huomioida kansallisen yritys vastuulain vaikutukset suomalaisten yritysten kilpailukykyyn kansainvälisillä markkinoilla ja erityisesti suhteessa keskeisiin kilpailijamaihin.